עיקר וטפל: בוחרים רק מה שענה על השאלה

כיתה ד' · שיעור 5 מתוך 7 · רצף: לומדים משני מקורות: מטקסט מידע לטקסט הסבר · קריאה · 45 דקות

⬅ לפני

בשיעור הקודם השווינו בין שני המקורות ומצאנו מה המקור השני מוסיף.

אחרי ➡

בשיעור הבא נכתוב טקסט הסבר על סמך הנקודות שבחרנו היום.

🎯 מטרה

התלמידים יבחינו בשני המקורות בין פרטים חשובים שעונים על שאלת הכתיבה לבין פרטים שאינם חשובים לה, וירשמו את העיקר בנקודות במילים שלהם.

1. יסמנו בשני המקורות 4 פרטים לפחות שעונים על השאלה "איך בעלי חיים במדבר מתמודדים עם החום?", בלי יותר מפרט טפל אחד.
2. ינמקו לגבי שני פרטים שלא סימנו למה הם טפל לשאלה הזאת.
3. ירשמו 4 נקודות עיקר במילים שלהם, בלי להעתיק משפטים שלמים.

מיומנות: הבחנה בין עיקר לטפל ורישום בנקודות · **כלי:** "מסננת השאלה": לפני כל סימון שואלים – האם זה עונה על השאלה שלנו? · **פרקטיקה:** הוראה מפורשת, עבודה משותפת ותרגול בזוגות

📌 עיגון

"זיהוי הרעיונות העיקריים בטקסט והבחנה בין הפרטים החשובים לאלה שאינם חשובים"

תוכנית הלימודים בחינוך לשוני – עברית (יסודי), פרק ד': הישגים נדרשים · הישג נדרש 5: הפקת מידע מטקסטים מסוגים שונים · ציון דרך עד סוף כיתה ד'

🧺 חומרים

- שני המקורות מודפסים
- מרקר צהוב ועיפרון
- שאלת הכתיבה כתובה בגדול על הלוח
- דף העבודה "מסננת השאלה"

🔤 מושגים

עיקר · טפל · שאלת כתיבה · נקודות · במילים שלי

⏱ מהלך השיעור

פתיחה 5 דק'	המורה כותבת על הלוח את שאלת הכתיבה: "איך בעלי חיים במדבר מתמודדים עם החום?" ושואלת: "אם אכתוב את כל מה שקראנו בשני המקורות – האם זה יענה על השאלה?" אחר כך היא מציגה את המטרה: "היום נלמד לבחור רק את מה שחשוב לשאלה שלנו – את העיקר". **תשובות צפויות:** "לא, יש שם גם דברים על מים ועל טורפים"; "צריך לבחור".
הדגמה – אני 9 דק'	המורה מקרינה את פסקת "התאמה בגוף" ובודקת כל משפט מול השאלה. את "דרך האוזניים יוצא חום מן הגוף, כך שהשועל מתקרר" היא מסמנת בצהוב – עיקר, כי זה עונה על "חום". את "שחי במדבר סהרה" היא לא מסמנת – טפל לשאלה הזאת. את משפט הדבשת היא שוקלת בקול ומחליטה שהוא קשור למזון ולא לחום, ולכן אינו עיקר לשאלה. אחר כך היא רושמת בצד נקודה במילים שלה: "אוזניים גדולות ← חום יוצא ← מתקרר". *"אני קוראת את המשפט ושואלת: האם הוא עונה על השאלה איך בעלי החיים מתמודדים עם החום? 'דרך האוזניים יוצא חום מן הגוף' – כן! זה עיקר, אני מסמנת. 'שחי במדבר סהרה' – מעניין, אבל זה לא עונה על השאלה, ולכן זה טפל. עכשיו אני לא מעתיקה את המשפט, אלא כותבת נקודה קצרה במילים שלי: אוזניים גדולות – החום יוצא – השועל מתקרר."* **תשובות צפויות:** עיקר: אוזניים גדולות מוציאות חום; פעילות בלילה; מחילות קרירות. טפל לשאלה הזאת: שם המדבר (סהרה), השומן בדבשת, החיפושית בנמיב (קשורה למים ולא לחום).
תרגול משותף – אנחנו 8 דק'	הכיתה בודקת יחד את פסקת "התאמה בהתנהגות" ואת התשובה הראשונה של דנה במקור ב'. המורה קוראת משפט, והתלמידים מצביעים "עיקר" (יד למעלה) או "טפל" (יד על השולחן) ומנמקים. המורה רושמת על הלוח רק את נקודות העיקר, במילים קצרות. **תשובות צפויות:** עיקר: פעילים בלילה כי קר יותר; ביום במחילות כי שם קריר. טפל: "רובם בטוחים שאין כאן בעלי חיים", שמות בעלי החיים (ירבועים, קיפודים) – דוגמאות שאפשר להוסיף אך אין העיקר. טעות צפויה: לסמן את כל הפסקה; המורה: "אם סימנתם הכול, לא בחרתם – מה הכי חשוב לשאלה?"
תרגול מודרך – בזוגות 8 דק'	בזוגות: הזוג עובר על התשובה השלישית של דנה (צבע בהיר) ועל פסקת "השגת מים" במקור א', מסמן עיקר וכותב נקודה במילים שלו. אחר כך הזוג כותב לגבי פרט אחד שלא סימן למה הוא טפל. המורה עוברת ומבקשת מכל זוג להקריא נקודה אחת. **תשובות צפויות:** עיקר: "צבע בהיר ← קולט פחות חום". טפל לשאלה: "עוזר להסתתר מטורפים" (נכון, אבל לא קשור לחום), החיפושית בנמיב (קשורה למים).
עבודה עצמית – דף העבודה 10 דק'	דף העבודה: מיון פרטים לעיקר וטפל לפי השאלה, נימוק לשני פרטים טפלים, ורישום 4 נקודות עיקר במילים שלהם. המורה עובדת עם קבוצת התמיכה עם רשימה של 8 פרטים מודפסים למיון.
סיכום ובדיקת הבנה 5 דק'	שאלה: "האם פרט טפל הוא פרט לא נכון?" שיחה קצרה. כרטיס יציאה. **תשובות צפויות:** "לא. הוא נכון, אבל לא עונה על השאלה שלנו. בשאלה אחרת הוא יכול להיות עיקר".

🤲 תמיכה

- רשימת 8 פרטים מודפסים מתוך המקורות, למיון לשתי עמודות בלבד.
- פתיחי נקודות: "___ ← כי ___".

🚀 אתגר

- לשנות את שאלת הכתיבה ל"איך בעלי חיים במדבר משיגים מים?" ולסמן מחדש – מה הפך לעיקר?
- לסדר את נקודות העיקר בשתי קבוצות: התאמה בגוף והתאמה בהתנהגות.

✅ כרטיס יציאה והערכה

כרטיס יציאה: השאלה: "איך בעלי חיים במדבר מתמודדים עם החום?" הקיפו את הפרט העיקרי ונמקו: (א) לגמל יש דבשת עם שומן. (ב) בעלי חיים רבים פעילים בלילה, משום שבלילה קר יותר. – **הצלחה:** (ב) – הוא עונה על השאלה איך מתמודדים עם החום; (א) קשור למזון ולאנרגיה ולא לחום.

מה בודקים: בדיקת משימות 1 ו-3 (מיון ונקודות במילים שלהם) וכרטיס היציאה. 4 נקודות עיקר בלי העתקה ובחירה נכונה בכרטיס – עמד ביעד. הנקודות ישמשו לכתיבה בשיעור הבא.

שיעורי בית: לבחור כתבה קצרה לילדים ולכתוב שתי נקודות עיקר שלה במילים שלכם.

מסננת השאלה

כיתה ד' · שיעור 5 ברצף · דף עבודה לתלמיד

שם: _____ תאריך: _____

לא כל מה שכתוב בטקסט חשוב לשאלה שלנו. נבחר רק את הסיקר ונרשום אותו בנקודות.

דוגמה: השאלה: איך בעלי חיים במדבר מתמודדים עם החום? "דרך האוזניים יוצא חום מן הגוף" ← סיקר.
נקודה: אוזניים גדולות – החום יוצא – השועל מתקרר.

1 מיינו את הפרטים לפי השאלה. ★

- בעלי חיים רבים פעילים בלילה
- שועל הפנק חי במדבר סהרה
- במחילות הטמפרטורה נעימה יותר
- בדבשת של הגמל יש שומן
- צבע בהיר קולט פחות חום
- האוזניים הגדולות מוציאות חום

סיקר לשאלה	טפל לשאלה

2 נמקו: למה הפרט "בדבשת של הגמל יש שומן" טפל לשאלה שלנו? ★★

_____

_____

3 רשמו 4 נקודות סיקר במילים שלכם. ★★

_____

_____

_____

_____

4 בדקו את הנקודות שלכם. ★★

☐ כל נקודה עונה על השאלה.

☐ כתבתי במילים שלי ולא העתקתי משפט שלם.

☐ השתמשתי בשני המקורות.

בדיקה עצמית

☐ אני יכול/ה להבחין בין סיקר לטפל לפי שאלה.

☐ אני יכול/ה לרשום סיקר בנקודות במילים שלי.

פותח על ידי נעמי מועלם, מדריכת מו"ט יסודי · בית ספר בגין המח"ר